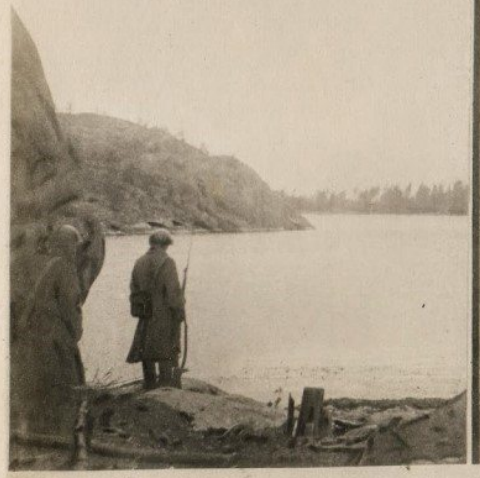
Asko Itkonen

Neuvostoliiton sotajoukot Hangossa

NEUVOSTOLIITON SOTAJOUKOT HANGOSSA

На новом участке советской границы

Командование Военно-Морской Базы Ханко и 8-ой О.С.Б. Слева направо: 1. комиссар бригады - бригадный комиссар Романов 2. командир Базы генерал-лейтенант Кабанов 3. командир бригады генерал-майор Симоняк 4. комиссар Базы-дивизионный комиссар Раскин.

Перед 8 ОСБ была поставлена задача — оборонять Военно-Морскую Базу Ханко с суши, моря и с воздуха.

В апреле—мае—июне вся бригада была переброшена на кораблях по Финскому заливу на Ханко и немедленно заняла оборону в пунктах: оо. Хесте, Куэн, Германсе, Экен; Сухопутная граница—Лаппвик—Коферхар; оо. Бинорен, Престен, Кадермуен, Хорсен, а также по северному берегу полуострова. Остальные пункты обороны занимали моряки и пограничники.

Первые подразделения красноармейцев прибыли на Ханко на самолетах.

Началось строительство укреплений

Красноармейцы роют котлован для огневой точки.

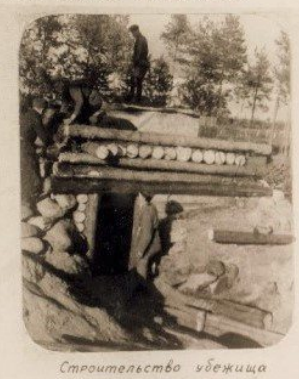
Заняв оборону, части бригады немедленно приступили к строительству укреплений и стали готовиться к защите порученной территории.

Подноска камней для строительства огневой точки.

Строительство противотанковых деревян. надолб.

Строительство убежища для личного состава.

На оборудовании подземной кухни.

Противобашенный барьер. Противотанковый ров. Противотанковые каменные надолбы.

Asko Itkonen

NEUVOSTOLIITON SOTAJOUKOT HANGOSSA

Neuvostoliiton sotajoukot Hangossa

Ensimmäinen painos

Copyright © 2023 Asko Itkonen

Kaikki oikeudet pidätetään

Ulkoasu Asko Itkonen

Kustantaja: BoD · Books on Demand,

Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,

Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-31-8512-8

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE 7
TALVISODAN LAIVASTOJA JA RANNIKKOPUOLUSTUSTA SUOMENLAHDELLA 9
Taustaa Hangon vuokra-alueen luovuttamiselle vuonna 1940 ja taistelulle 1941 9
Neuvostoliiton laivastosta ja rannikkopuolustuksesta 12
Suomen sotaväestä ja sen johtamisesta 6.12.1917- 30.11.1939 16
Suomen laivastosta ja meripuolustuksesta 20
Laivasto 20
Rannikkotykistö 22
Hangon lohkon toiminnasta talvisodassa 25
Puolustusvoimien johto talvisodan jälkeen 28
HANGON VUOKRA-ALUEEN EVAKUOINTI JA NEUVOSTOLIITOLLE LUOVUTTAMINEN 29
HANGON ALUEEN PUOLUSTUKSEN JÄRJESTELYT 33
Hangon lohko Merivoimien johtoon 33
Karjaan sotilaslääninn perustaminen 34
Puolustusvoimien uudelleen organisointia ja Hangon alueen suomalaiset joukot 35
NEUVOSTOLIITOLLE LUOVUTETTU HANGON VUOKRA-ALUE 43
Hangon vuokra-alueen rannikko- ja rautatietykistöpatterit 48
29. Erillisen Rannikkotykistöpatteriston rannikkotykistöpatterit 49
30. Erillisen Rannikkotykistöpatteriston rannikkotykistöpatterit 51
Hangon vuokra-alueen erilliset rautatietykistöpatterit 52
Hangon vuokra-alueen rannikkopuolustuksen joukot 22.6.1941 56
Hangon vuokra-alueen ilmatorjunta 56
Hangon vuokra-alueen lentotoiminta 60
8. Erillinen Jalkaväkiprikaati 64
Hangon vuokra-alueen johto, rajavartio-osasto ja laitoksia 68
Hangon vuokra-alueen linnoitteita ja estetöitä 70
Hangon vuokra-alueen muita joukkoja 75
Neuvostoliiton välirauhan aikaisia suunnitelmia Suomen valtauksesta 76
Hangon vuokra-alueen laajentamissuunnitelma, toisen rintaman avaaminen 78
Hangon vuokra-alueen linnoitteita ja joukkoja vuoden 1941 keväällä 80
SUOMALAISTEN PÄÄPUOLUSTUSASEMAN JA HARPARSKOGIN-LINJAN LINNOITUSTYÖT SEKÄ SUUNNITELMA VUOKRA-ALUEEN VALTAAMISESTA 82
Suomalaisten linnoitustyöt Hangon alueella 82
Suunnitelma Hangon vuokra-alueen valtaamisesta 85
Saksan yhteistyön vaikutus Hangon vuokra-alueen valtaamisen suunnitteluun 88
Suomen laivaston alusten käyttö Hangon vuokra-aluetta vastaan 90
Hangon rintaman tapahtumia jatkosodan alussa 92
Rannikkojoukkojen ja Laivaston valmistautuminen hyökkäystoimintaan 96
Vuoden 1941 alkukesä 97
Hangon Ryhmän muodostaminen 98
17. Divisioona Hankoniemellä 100
HANKO-TALLINNA RANNIKKOPUOLUSTUKSEN SYNNYSTÄ JA MERKITYKSESTÄ SEKÄ PUOLUSTUSVOIMIEN JOHTO JATKOSODASSA 103
Hanko-Tallinna rannikkopuolustuksen synty ja merkitys 103
Puolustusvoimien johto jatkosodassa 105
HANGON VUOKRA-ALUEEN NEUVOSTOJOUKOT KEVÄÄLLÄ 1941 ENNEN HANGON TAISTELUJEN ALKUA 107
Muutamia otteita Sergei Ivanovich Kabanovin muistelmista 111

SUOMALAISTEN SUUNNITELMAT ENNEN HANKONIEMEN TAISTELUJEN ALKUA 112
Aktiivista tiedustelua Hangon vuokra-alueen joukoista ja aikomuksista 115
Hangon suunnan joukkojen perustaminen 117
JATKOSOTA ALKAA 119
Operaatio Barbarossa ja Hangon taistelut alkavat 119
Henkilöstön evakuoinnit alkavat ja sotilaallista voimaa lisätään 124
Saksalaiset pommittavat Hankoa ja neuvostoliittolaiset Turun aluetta 125
Tykistötaistelu alkaa tarkoituksena tuhota tähystystorneja ja tykkiasemia 125
Hangon vuokra-alueen taisteluja kesäkuun lopussa ja heinäkuun alussa vuonna 1941 127
17. Divisioonan pääosien siirto Pohjois-Laatokan alueelle 134
Hangon vuokra-alueen taisteluita 1941 heinäkuusta vuoden 1941 joulukuu alkuun 134
Sotatapahtumat Hörsön saariryhmällä 140
Uddskatanin ja Puistovuorten rannikkotykistö sekä Tulliniemen parakkialue 143
Suomalaisten tiedusteluhyökkäys Lappohjassa ja Krokan saaren valtausyritys 144
Taistelu saarten hallinnasta jatkuu 144
10. Rautatiepatterin muodostaminen 145
Hästö, Grislom, Valterholm ja Vrakholmen saarten valtaus 18.7.1941 146
Podvan, Örön, Kemiön saaren ja Turun suunnan tapahtumia 147
Bengtskärin taistelu 26.-27.7.1941 148
Materiaalitäydennyksiä, tykistö- ja saaristotaisteluja sekä linnoittamista 151
Hangon vuokra-alueen läntisen saariston taisteluita 153
Neuvostoliitto menettää Tallinnan alueen 155
Hangon taistelujen tilastotietoa 160
HANGON VUOKRA-ALUEEN EVAKUOINTI 162
Evakuoinnin perusteet 162
Materiaali, jota ei kyetty evakuoimaan käskettiin tuhota 165
Hangon evakuoinnin tiedustelu 168
Hangon vuokra-alueen evakuoinnin toteutuksesta 168
Ensimmäinen evakuointikuljetus Hangosta 170
Toinen evakuointikuljetus Hangosta 171
Kolmas evakuointi Hangon vuokra-alueelta 172
Seuraava evakuointikuljetus Hangosta 173
Epäonnistuneen evakuoinnin jälkeiset evakuoinnit hitaalla aluskalustolla 175
Viimeiset evakuoinnit 177
Evakuointien tuloksia 182
LOPUKSI 186

LUKIJALLE

Hangon vuokra-alueen talvisodan jälkeinen historia on merkittävä ja mielenkiintoinen osa Suomen sotahistoriassa. Hangon vuokra-alueen aikaiset tapahtumat jäivät minulle varsin pinnallisiksi useiden vuosien aikana siellä käynneistä huolimatta. Vuoden 2021 alkusyksyn käynnin jälkeen minulle tuli halu tutkia ja perehtyä vuokra-alueen joukkoihin ja tapahtumiin perusteellisemmin. Tutkimustyön aloitin tutustumalla internetissä julkaistuihin Venäjän kielisiin kirjoituksiin Hangon vuokra-alueen haltuunoton ja evakuoinnin väliseltä ajalta. Tutkimustyöhön liittyen luin myös kirjat Hanko toisessa maailmansodassa (Antero Uitto & Carl-Fredrik Geust) ja Hankoniemi 1940-1941 (Pekka Silvast). Hangon vuokra-alueen tapahtumista löytyi myös joitakin internetissä julkaistuja Suomen kielisiä opinnäytetöitä. SA-kuvat arkistossa on varsin kattava kuva-aineisto, josta valitsin suuren osan tämän tutkimustyön kuvista. Muu kuva-aineisto on poimittu internetistä Hangon vuokra-alueen tapahtumien tai sitä edeltävältä ajajalta. Kuva-aineisto on siis noin 80 vuotta tai sitä vanhempaa. Hangon vuokra-alueen tapahtumat halusin sitoa alueen karttaleikkeille tapahtumien havainnollistamiseksi sekä omaehtoisen alueeseen tutustumisen helpottamiseksi. Karttaleikkeiden lähteenä käytin vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi sivustolle tallennettuja Hangon alueen 1:20 000 ja 1:50 000 karttoja sekä Suomen taloudellinen kartta Hanko 1:100 00, Suomen tiekarttaa 1:200 000 ja Lounais-Suomi 1939-1940.

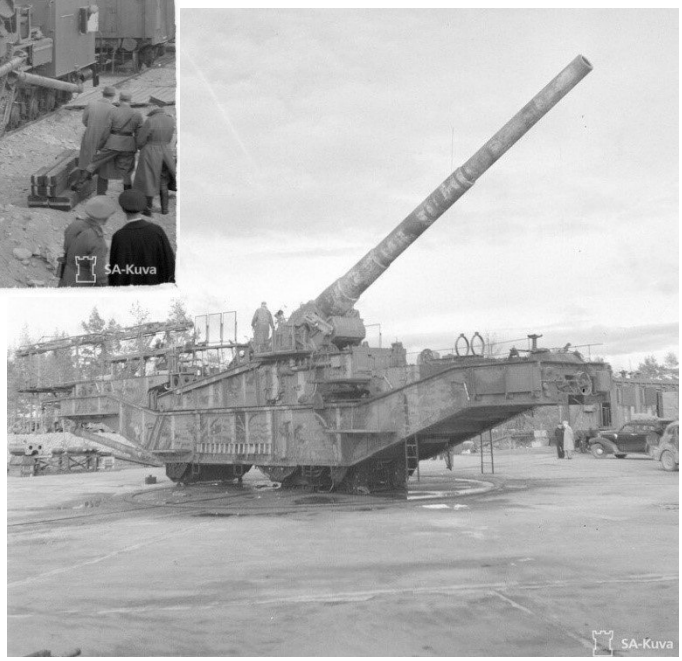
Suomi joutui luovuttamaan Hankoniemen lähisaarineen 12.3.1940 allekirjoitetun Moskovan rauhansopimuksen mukaisesti. Hangon vuokra-alue oli 22.3.1940-3.12.1941 välisen ajan neuvostojoukkojen miehittämänä. Neuvostoliitto siirsi Hangon vuokra-alueelle maa-, meri- ja ilmavoimien sekä rannikkotykistön joukkoja ja sotakalustoa. Hangon vuokra-alueella toimi kaikkien maavoimien aselajien joukkoja sekä eri alojen rakentajayksiköitä. Hangon vuokra-alueella oli suurimmillaan 25 300 sotilasta sekä 4 500 sotilaiden perheen jäseniä ja eri tehtävissä toimineita siviileitä.

Hangon vuokra-alueen neuvostojoukot muodostivat selkeän uhkan Suomen turvallisuudelle. Vuokra-alue olisi voinut toimia muutaman divisioonan maihinnousun lähtöalueena Suomen keskeisten kaupunkien kuten Helsingin, Turun ja jopa Tampereen suunnan valtaukselle. Suomi ryhmitti Hangon vuokra-alueelle Merivoimien johdossa olevia rannikkotykistöjoukkoja sekä Hangon suunnan puolustusta varten perustetun Karjaan sotilaslääänin. Sodan varalta Hangon vuokra-alueen valtaamista sekä suomalaisin että yhteistoiminnassa saksalaisten joukkojen kanssa suunniteltiin ja valmisteltiin. Saksan joukkojen hyökkäys itään ja Baltian maiden valtaaminen pakottivat Neuvostoliiton luopumaan Hangon vuokra-alueesta. Hangon vuokra-aluetta ei tarvinnut vallata hyökkäämällä, jonka seurauksena vältyttiin hyökkäyksestä mahdollisesti aiheutuneista suurista miestappioista. Suomen presidentti Risto Ryti vertasi Hangon vuokra-alueen uhkaa Suomelle pistooliin Suomen sydämellä.

Saksan aloitettua hyökkäyksen itään (operaatio Barbarossa) Hangon vuokra-alue jäi Saksan valloitettua Baltian maat hyökkääjä sivustaan ja selustaan. Taistelut pommituksin, tykistön tulenkäytöllä ja Hangon vuokra-alueen lähisaarten valtauksilla alkoivat 25.6.1941. Pian taisteluiden alettua Neuvostoliitto aloitti Hangon vuokra-alueelle siirrettyjen siviilihenkilöiden ja taisteluissa tarpeettomaksi nähdyn materiaalin evakuoinnin Leningradiin. Vuoden 1941 syksyllä aloitettiin myös sotilaiden sekä Hangon vuok-ra-alueelle siirretyn sotavarustuksen ja elintarvikehuollon materiaalien evakuointi. Evakuoinnin loppuvaiheessa sotavarustus ja joukkojen käytössä ollut materiaali, jota ei kyetty evakuoimaan tuhottiin järjestelmällisesti. Neuvostojoukot miinoittivat ja ansoittivat tiestön ja rakennukset sekä tuhosivat kriittisen siviili-infrastruktuurin. Viimeiset neuvostojoukot poistuivat 2.12.1941 kuluessa Hangon vuokra-alueelta.

Tämän tutkimustyön tuloksen toivon palvelevan Hangon vuokra-alueen historiaan omatoimisesti tutustuvia, sotahistoriasta kiinnostuneita henkilöitä.

SA-Kuva

SA-Kuva

Bengtår
Lappohja
Ekö
Hermanso
Hörsön
Medön
Santala
8. Erillinen jv prikaati
Kenttätykistöä
Keo
Lentokenttä
Hangonkylä
Tvärminne
Rautatietykit
Täktom
Brännskär
Mijnoitettu alue
Kalkudden
Hanko
Hästö - Bus
Uddeskatan
Långskär
Porsskär
Granskär
Gustafsvärn
Russarö
Mijnoitettu alue
0 1 2 3 4 Km

TALVISODAN LAIVASTOJA JA RANNIKKOPUOLUSTUSTA SUOMENLAHDELLA

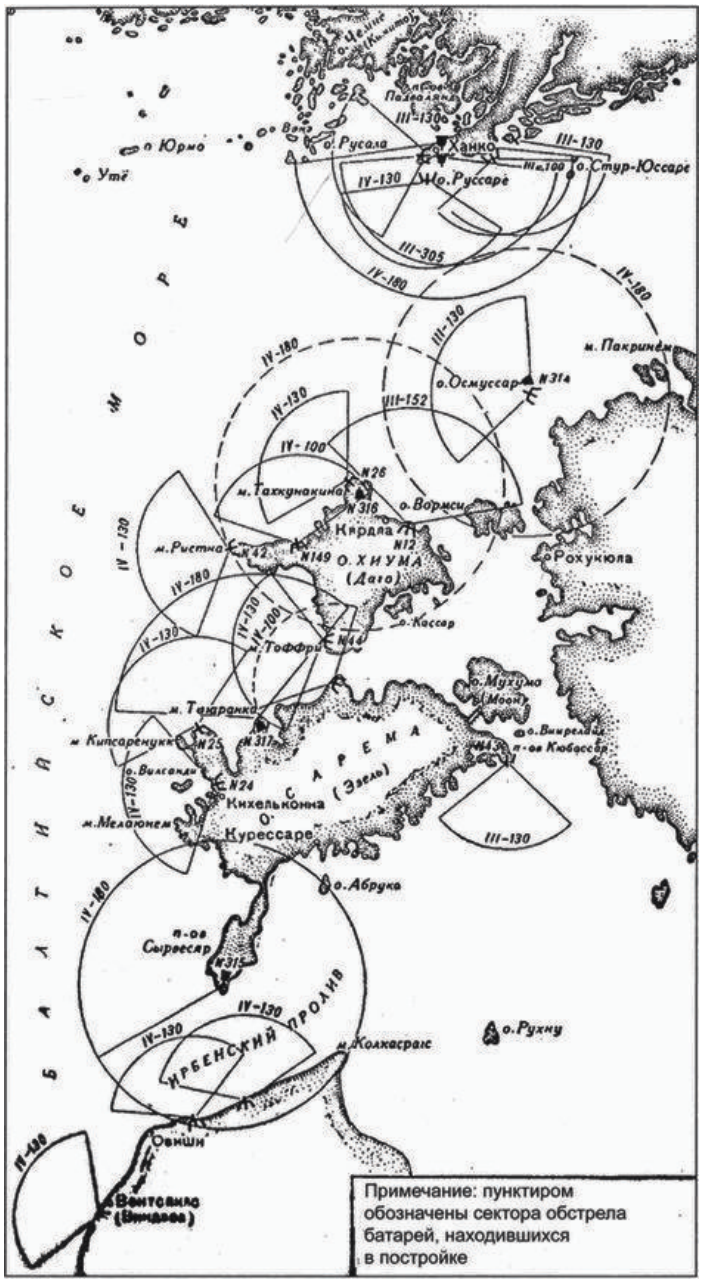
Saksa esitti Liettualle 20.3.1939 uhkavaatimuksen Memelin (nykyisen Klaipėdan) luovuttamisesta Saksalle. Liettualaiset hyväksyivät alueen luovuttamisen varhain aamulla 23.3.1939. Memelin alue oli Saksan viimeinen aluelisäys ennen toisen maailmansodan syttymistä. Saksa ja Neuvostoliitto solmivat keskenään 23.8. 1939 Molotov-Ribbentrop (Hitler-Stalin) -sopimuksen, joka takasi Saksalle Neuvostoliiton puolueettomuuden siinä tapauksessa, että Saksa hyökkäisi Puolaan. Sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan mukaan Viro, Latvia ja Suomi kuuluivat Neuvostoliiton ja Liettua puolestaan Saksan etupiiriin. Saksa aloitti hyökkäyksen Puolaan 1.9.1939. Neuvostoliitto hyökkäsi Puolaan 17.9.1939 ja miehitti sen itäosat. Saksa ja Neuvostoliitto pitivät Puolan valtaamisen kunniaksi yhteisen voitonparaatin 25.9.1939 Puolan Brest-Litovskissa. Toisen maailmansodan alettua syyskuussa 1939 Neuvostoliitto aloitti omalta osaltaan Molotov-Ribbentrop (Hitler-Stalin) -sopimuksen salaisen lisäpöytäkirjan toimeenpanon vaatimalla Virolta ja Latvialta sotilastukikohtia. Neuvostoliitto kutsui Suomen edustajat 5.9.1939 neuvottelemaan Moskovaan ”konkreettisista poliittisista kysymyksistä”. Neuvottelut käytiin kolmessa jaksossa, 12.-14.10, 3.-4.11. ja 9.11.1939. Neuvostoliitto esitti, että Suomi luovuttaisi Neuvostoliitolle osia Karjalan kannakselta ja Suomenlahden ulkosaaret sekä näiden lisäksi Hangon ja Lappohjan satamat. Vastaavasti Neuvostoliitto tarjosi aluevaihtoa, jossa Suomi olisi saanut laajempia alueita Itä-Karjalan Repolasta ja Porajärveltä. Sodan uhkan ollessa ilmeinen Suomi kutsui reservinsä sotilaat 10.10.1939 alkaen ylimääräiseen kertausharjoitukseen, joka merkitsi käytännössä liikekannallepanoa. Neuvottelut päättyivät tuloksettomina marraskuussa. Neuvostoliitto lavasti 26.11.1939 Mainilan laukaukset, joilla Neuvostoliitto perusteli sotaa puolustuksellisena toimenpiteenä. Neuvostoliitto sanoutui 28.11.1939 irti Neuvostoliiton ja Suomen välisestä hyökkäämättömyyssopimuksesta ja katkaisi diplomaattisuhteet 29.11.1939 Suomen ja Neuvostoliiton väliltä. Neuvostoliitto aloitti talvisodan 30.11.1939 hyökkäämällä Suomeen ilman sodanjulistusta. Talvisota kesti 30.11.1939-13.3.1940 välisen ajan ja päättyi Moskovan rauhansopimukseen.

Taustaa Hangon vuokra-alueen luovuttamiselle 1940 ja taistelulle 1941

Puolan itäosien valtaamisen jälkeen Neuvostoliitto pakotti syys-lokakuun vaihteessa vuonna 1939 Viron, Latvian ja Liettuan solmimaan kanssaan avunantosopimukset ja luovuttamaan Neuvostoliitolle sotilastukikohtia alueiltaan. Sodan uhan kasvaessa Suomen piti tarkistaa merialueensa miinoitussuunnitelmat. Neuvostoliiton vaati 14.10.1939 myös Suomelta alueluovutusten lisäksi sotilastukikohtia käyttöönsä. Neuvostoliiton vaatimukset synnyttivät pelon Neuvostoliiton mahdollisesta maihinnoususta Tallinnan suunnasta Etelä-Suomen rannikolle tai Ahvenanmaalle. Samaan aikaan neuvoteltiin Ruotsin kanssa yhteisistä suojamiinoitteista Ahvenanmaan ja Ruotsin välille. Ruotsi ilmoitti vuoden 1939 lokakuussa luopuvansa eteläisestä miinoitteesta (Märketin eteläpuolella pääpiirtein Maarianhaminan Flötjanin välillä), mutta olevansa valmis osallistumaan pohjoiseen sulkuun (Understen-Märket). Merivoimat pohtivat omaa sodan ajan toimintaansa suunniteltaessa Neuvostoliiton Itämeren laivaston (Itämeren Punalipun laivaston) toiminnan aktiivisuutta Itämerellä. Toinen pohdittava asia oli meren jäätymisen ajankohta, koska se vaikutti oleellisesti miinoittamisen laajuuteen. Neuvostoliiton käytti laivastoaan talvisodan alkupäiviä lukuun ottamatta vuoden 1939 joulukuusta vuoden 1940 tammikuun puoliväliin puolustuksellisesti. Poikkeuksena oli sukellusveneiden aktiivinen toiminta.

Itämeren sotilaspoliittinen tilanne muuttui vuonna 1940. Talvisodan päättäneen 12.3.1940 illalla allekirjoitetun Moskovan rauhansopimuksen mukaan Suomi joutui luovuttamaan Kalastajasaarennon Jäämeren rannalta, Sallan alueen Lapissa, Karjalan ja Suomenlahden ulkosaaret sekä vuokraamaan Hankoniemen alueen kolmeksikymmeneksi vuodeksi Neuvostoliitolle sotilastukikohdaksi. Neuvostoliitto esitti 12.6.1940 Latvialle ja neljä päivää myöhemmin Virolle ja Liettualle uusia vaatimuksia. Nämä maat pakotettiin vuoden 1940 heinäkuun lopussa liittymään Neuvostoliittoon neuvostotasavaltioina. Edellisen seurauksena Neuvostoliiton meriraja laajeni noin 1 740 kilometriin oltuaan vuotta aikaisemmin vain alle 200 kilometrin pituinen. Neuvostoliitto sai haltuunsa koko Suomenlahden eteläisen rannikon.

Tallinnasta tuli 20.7.1940 Itämeren Punalipun laivaston päätukikohta. Suomi sopi vuoden 1940 lokakuussa Neuvostoliiton kanssa Ahvenanmaan demilitarisoimisesta ja linnoittamattomuudesta. Suomi oli jo heinäkuussa lopettanut linnoittamisen ja poistanut joukot sekä ryhtynyt miinoitteiden raivaamiseen. Ahvenanmaan saariryhmä siirrettiin 8.10.1940 Merivoimien johdosta sisäasianministeriön johtoon. Yhteistoiminta Ruotsin kanssa loppui. Kesällä 1940 havaittiin Neuvostoliitto rakentavan Hangon ja Osmussaaren välille ja Viron saarten välille sekä Irbensalmeen miina-tykistösulun Suomenlahden suun sulkemiseksi. Itämeren Punalipun laivaston päävoimat keskitettiin sulkuaseman itäpuolelle. Talvisodan aikaiset miinoitteet Suomen aluevesillä raivattiin ja Suomen merialuetta voitiin pitää miinavaaralta suhteellisen turvallisina.

Tässä kuvassa on Suomenlahden suun ja Moonsundin saarten rannikkopatterit rannikkotykkien kantamineen ennen suuren isänmaallisen sodan alkua.

Neuvostoliiton laivaston yliesikunnan uuden esikuntapäällikön, amiraali I. S. Isakovin johdolla pidettiin vuoden 1940 lokakuussa sekä 2.-10.12.1940 Moskovassa kansankomissaarin amiraali N. G. Kusnetsov'in johdolla laivastojen sotaneuvostojen mukana ollessa neuvottelutilaisuudet, joissa selvitettiin talvisodassa saadut sotakokemukset ja analysoitiin tilanne sekä vahvistettiin laivastojen suunnitelmat vuodelle 1941. Saksan laivaston päätoimialueena oli Pohjanmeri ja Atlantti. Osa Saksan laivastosta toimi koulutuksessa Itämerellä. Saksan laivaston painopiste voitiin muuttaa nopeasti Pohjanmereltä Itämerelle Kielin kanavan kautta. Saksa kykeni tarvittaessa luomaan Itämerelle laivaston lukumääräisen ylivoiman, josta johtuen Neuvostoliiton laivaston suunnitelmissa päädyttiin ensimmäisen maailmansodan tapaiseen puolustukselliseen toimintaan suurisuuntaisemmasta Itämeren alueen strategiasta huolimatta. Puolustuksellinen suunnitelma edellytti Suomen- ja Riianlahden suille merimiinoitteista rakennettavat vahvat sulutteet. Merimiinoitteet suojattiin Hankoniemen ja Osmussaaren vahvoilla rannikkopattereilla sekä Itämeren laivaston kahdella Marat -luokan taistelulaivalla sekä hävittäjälaivueilla ja vartioaluksilla. Tallinnan laivastotukikohdasta toimi kaksi sukellusveneprikaatia ja Hangosta moottoritorpedoveneprikaati. Irbensalmen miinoitteet suojattiin Sworben niemimaan sekä eteläpuoleisten Kap Domesnäsin ja Lyserortin rannikkopattereilla. Edellisiä täydensivät vielä kaksi Kirov -luokan risteilijää ja kaksi uudenaikaista hävittäjälaivuetta sekä Liepajasta toimiva 1. Sukellusveneprikaati.

Suomi joutui luovuttamaan Hankoniemen lähisaarineen 12.3. 1940 allekirjoitetun Moskovan rauhansopimuksen mukaisesti. Hankoniemen vuokra-alue oli 22.3.1940 - 03.12.1941 välisen ajan neuvostojoukkojen miehittämänä. Neuvostoliitto siirsi Hangon vuokra-alueelle maa-, meri- ja ilmavoimien sekä rannikkotykistön joukkoja ja sotakalustoa. Hangon vuokra-alueen neuvostojoukot muodostivat selkeän uhkan Suomen turvallisuudelle. Vuokra-alue olisi voinut toimia muutaman divisioonan maihinnousun lähtöalueena Suomen keskeisten kaupungien kuten Helsingin, Turun ja jopa Tampereen valtaukselle.

9 789523 185128